

ข้อความคิดพื้นฐานว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคน
พิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ย่อมถูกกระทบสิทธิต่างๆ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการเข้าใจสภาพแห่งข้อหาดังบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134¹ เพื่อคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้สามารถต่อสู้คดีได้นั้น ถือว่าเป็น เรื่องที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถที่จะเข้าใจข้อกล่าวหา ที่ตนจะต้องถูกดำเนินคดีแล้ว การดำเนินคดีย่อมไม่อาจเป็นไปอย่างยุติธรรม อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

คนพิการเมื่ออยู่ในสถานะผู้ถูกกล่าวหาทั้งในฐานะผู้ต้องหาและจำเลย ควรที่จะมี มาตรการพิเศษที่ให้การคุ้มครองสิทธิบุคคลเหล่านั้นอย่างเพียงพอและเหมาะสม ดังบทบัญญัติ แห่งกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการรับรองความสามารถในการเข้าใจข้อกล่าวหาด้วย เพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการในแต่ละประเภทเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดา เพราะคนพิการมีความบกพร่องในด้านต่างๆ ที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา เช่น ความสามารถ ทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา หรือการเรียนรู้ และมีความจำเป็นพิเศษที่ต้องได้รับการช่วยเหลือด้านใดด้านหนึ่งเพื่อให้สามารถ ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างบุคคลทั่วไป² ประกอบกับ การให้การรับรองภายใต้หลักการพื้นฐานในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ในการได้รับการ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินว่ามีความผิด (Presumption of innocence) จึงนำไปสู่แนวความคิดเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็น คนพิการนั้นเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดา และทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นไปอย่างยุติธรรม แม้คนพิการจะมีความบกพร่องในด้านต่างๆ ที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา ดังที่กล่าวมาข้างต้นก็ตาม

¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

² พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

2.1 นิยามศัพท์ “คนพิการ” และ ประเภทของความพิการ

2.1.1 ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ไว้ดังนี้ คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีความสามารถถูกจำกัดให้ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาและการเรียนรู้และมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

2.1.2 กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 คนพิการ หมายความว่า คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.1.3 องค์การอนามัยโลก (WHO) คนพิการ หมายถึง เป็นความเสียหายเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่เกิดจากความชำรุดหรือความสามารถบกพร่อง เป็นผลทำให้บุคคลนั้นไม่อาจแสดงบทบาท หรือทำอะไรให้เหมาะสมสอดคล้องตามวัย สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

ประเภทของความพิการ

ในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ได้ให้นิยาม “คนพิการ” และ “การฟื้นฟูสมรรถภาพ” ว่า

“คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้ เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา หรือการเรียนรู้ ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด

“การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” หมายถึง กระบวนการที่มุ่งเน้นให้คนพิการได้พัฒนาสมรรถภาพทางด้านร่างกาย ประสาทสัมผัส สติปัญญา จิตใจ และสังคมถึงระดับสูงสุด และสามารถดำรงสมรรถภาพในระดับสูงสุดนั้นได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลในขั้นต้น แต่หมายถึงมาตรการและกิจกรรมที่ครอบคลุม

กว้างขวางตั้งแต่การฟื้นฟูสมรรถภาพขั้นพื้นฐานหรือทั่วไป จนถึงกิจกรรมที่เน้นการบรรลุเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 และมาตรา 20 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้คนพิการมี 5 ประเภท โดยแต่ละประเภทมีลักษณะ ดังนี้

(1) คนพิการทางการมองเห็น "ความบกพร่อง หรือการสูญเสียการมองเห็น" ได้แก่

(ก) ตาบอด คือ คนที่สูญเสียการมองเห็น ประกอบด้วย คนตาบอดที่มองไม่เห็น และคนที่มองเห็นบ้างแต่ไม่มากนักซึ่งไม่สามารถใช้สายตาได้ แม้ว่าจะได้รับการปรับสภาพหรือรักษาแก้ไขแล้ว

(ข) เห็นเลือนลาง จะสามารถมองเห็นในระยะใกล้ ๆ

(2) คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องในการเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูด จนไม่สามารถสื่อความหมายกับคนอื่นได้

(ก) คนที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา

1) คนที่มีความบกพร่องทางการพูด หมายถึง คนที่มีความบกพร่องในการออกเสียงพูด เนื่องจากอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงพูดบกพร่องหรือผิดปกติ เช่น ปากแหว่ง เพดานโหว่ รวมทั้งเด็กพูดไม่ชัด และติดอ่าง

2) คนที่มีความบกพร่องทางภาษา หมายถึง คนที่มีปัญหาในการเข้าใจภาษา และแสดงออกทางภาษา เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน และสัญลักษณ์อื่น ๆ

(ข) คนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

1) คนหูหนวก หมายถึงคนที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถได้ยินเสียงไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟังก็ตาม

2) คนหูตึง หมายถึงคนที่พอจะได้ยินเสียงบ้างสามารถใช้เครื่องช่วยฟังได้

(3) คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว ได้แก่

(ก) คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน และไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันได้ หรือ

(ข) คนที่มีการสูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหวมือ แขน ขา หรือลำตัว อันเนื่องมาจากแขนหรือขาขาด อัมพาตหรืออ่อนแรง โรคข้อ หรืออาการปวดเรื้อรัง รวมทั้งโรคเรื้อรังของระบบการทำงานของร่างกายอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันหรือดำรงชีวิตในสังคมเยี่ยงคนปกติได้

(4) คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางจิตใจ หรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์ ความคิด จนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเองหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น ก้าวร้าวอย่างรุนแรง ทำร้ายตนเองและผู้อื่น มีความวิตกกังวลมากเกินไป ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

(5) คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ได้แก่

1) คนเรียนช้า หมายถึง คนที่มีปัญหาในการเรียน เรียนช้า หรือรับรู้ได้ช้ากว่าคนในวัยเดียวกัน มีระดับสติปัญญาประมาณ 70-90 (ระดับเซาว์ปัญญาปกติคือ 90-110) ตัวอย่างเช่น คนอายุ 10 ปี แต่มีความสามารถเท่าคนอายุ 7-9 ปี

2) คนปัญญาอ่อน หมายถึง คนที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญาอย่างชัดเจน หรือมีระดับเซาว์ปัญญาต่ำกว่า 70 (ระดับสติปัญญา ได้แก่ ปัญญาอ่อนขนาดเล็กน้อย ขนาดปานกลาง และขนาดรุนแรง) การแสดงออกอาจจะไม่เหมือนคนทั่วไปในวัยเดียวกัน บางคนอาจจะพูดไม่รู้เรื่อง สมาธิสั้น แต่บางคนก็เรียบร้อย เชื้อฟังก่ายเด็กเล็กกว่าอายุจริง

2.2 ความสามารถในการดำเนินคดีอาญาของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ

หากจะทำการเปรียบเทียบจำนวนประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันกับประชากรซึ่งเป็นคนพิการจำนวน 1,871,860 คนนั้น สามารถคิดเป็นร้อยละ 2.97 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ³ แต่ในส่วนของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแม้จะยังไม่มีหน่วยงานใดทำการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนคนพิการที่กระทำความผิดอาญาไว้อย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันนั้นผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมได้กระทำความผิดทางอาญามากขึ้น เช่น เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ผู้ต้องหาขับขี่ยานยนต์และถูกรถปรับอากาศสาย 513 ขับปาดหน้าบริเวณหน้าสุขุมวิท 26 จนกระทั่งมีปากเสียงทำให้ผู้ต้องหาไม้โทสะและขับรถพุ่งชนผู้โดยสารที่ยืนอยู่ริมฟุตบาททำให้ได้รับบาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิต แม้จำนวนคนพิการที่กระทำความผิดอาญาในประเทศไทยนั้นจะมีจำนวนน้อยก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหานั้น ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่ผู้ถูกกล่าวหาทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอและเหมาะสม เพราะเมื่อคนพิการอยู่ในสถานะของผู้ถูกกล่าวหาแล้วสมควรอย่างยิ่งที่จะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สิทธิของเขาเหล่านั้นเทียบเท่ากับบุคคล

³ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2550

ธรรมดา พร้อมทั้งมีมาตรการพิเศษที่จะให้การช่วยเหลือคนพิการในแต่ละประเภท เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ เมื่อคนพิการอยู่ในสถานะ ผู้ถูกกล่าวหา ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะผู้ต้องหาหรือจำเลย คนพิการจะมีความแตกต่างจากบุคคลธรรมดา เช่น การมองเห็น, การได้ยินหรือสื่อความหมาย, การเคลื่อนไหว หรือความสามารถในการรับรู้หรือเข้าใจเรื่องราวหรือข้อเท็จจริงต่างๆ น้อยกว่าบุคคลธรรมดาที่เกิดจากความพิการทางด้านจิตใจหรือพฤติกรรมหรือเกิดจากความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ก็ตาม การให้ความช่วยเหลือโดยการบัญญัติกฎหมายให้คนพิการแต่ละประเภทได้รับการคุ้มครองสิทธิเท่าเทียมบุคคลธรรมดา เช่น ควรมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยกระบวนการที่เหมาะสมและยุติธรรมกับความพิการในแต่ละประเภท ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการครบทุกประเภท กล่าวคือ

1. ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวนั้น ในส่วนของความสามารถในรับรู้ และการเข้าใจข้อกล่าวหาของคนพิการในประเภทนี้คงไม่ใช่ประเด็นปัญหา แต่สภาพปัญหาที่ผู้เขียนประสงค์จะทำการศึกษานั้นคือประเด็นเกี่ยวกับการได้รับการพิจารณาความบกพร่องทางสภาพร่างกายที่ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างปกติ หรือหากใช้วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาแล้วจะเป็นการกระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น มีการสั่งขังระหว่างการสอบสวน หรือการสั่งขังระหว่างการพิจารณาหากจะส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกาย และการถูกคุมขังไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแล้ว ดังนั้นควรมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการดำเนินคดีเพื่อให้ ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวได้รับเงื่อนไขในการพิจารณาในเรื่องของการปล่อยชั่วคราวเป็นพิเศษ และเพิ่มบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือจากทนายความโดยเฉพาะ

2. ความพิการทางการมองเห็นนั้น ถือได้ว่าเป็นข้อบกพร่องที่จะทำให้การดำเนินคดีไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างปกติอย่างเช่นบุคคลธรรมดา กล่าวคือ หลักทั่วไปในการพิจารณาคดีต้องต่อหน้าและเปิดเผย ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นสอบสวนที่พนักงานสอบสวนทำการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็น การรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาไม่ถือว่าเป็นอุปสรรคในการรับรู้ข้อกล่าวหาเช่นกัน แต่การให้การรับรองในข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาได้ให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการอ่านและบันทึกข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาได้ให้ไว้แล้ว การทำการรับรองได้ว่าข้อเท็จจริงที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้ต่อพนักงานสอบสวนนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและเป็นไปตามที่ได้ให้ปากคำไว้นั้น สมควรที่มีบทบัญญัติที่ให้ความยุติธรรมแก่

ผู้ถูกกล่าวหาโดยการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิด้วยความยุติธรรมและให้ความไว้วางใจแก่ผู้ต้องหาได้ว่า แม้ผู้ถูกกล่าวหามีความพิการทางการมองเห็นจะไม่สามารถเห็นถึงการดำเนินคดีที่กระทำแก่ตนก็ตาม

ในชั้นพิจารณา ณ เวลาเปิดความต่อหน้าศาล แม้ทบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172⁴ นั้น บัญญัติว่าการพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยเช่นกัน ในส่วนของคนพิการทางการมองเห็น การพิจารณาโดยเปิดเผยและต่อหน้านั้นถือได้ว่าไม่สามารถกระทำได้อย่างแน่นอนอันเนื่องมาจากสภาพของความพิการ ด้วยเหตุดังกล่าว การพิจารณาคดีในชั้นศาลจำเลยที่มีความพิการทางการมองเห็น สมควรที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการพิจารณาคดีในส่วนของความช่วยเหลือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ควรให้การคุ้มครองไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าในชั้นสอบสวน เพราะไม่เพียงความบกพร่องทางการมองเห็นแตกต่างจากบุคคลธรรมดา อุปสรรคในการดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการจับกุม, การสอบสวน, การพิจารณา รวมไปถึงการควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการ

3. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายนั้น แม้จะมีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม⁵ แล้วก็ตาม ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางอาญาต่อคนพิการประเภทดังกล่าว รัฐสมควรที่จะบัญญัติกฎหมายพิเศษที่ให้การคุ้มครองสิทธิ แม้จะมีบทบัญญัติในเรื่องการให้ความช่วยเหลือจากทนายความ และการจัดให้มีล่ามภาษามือแล้ว ปัญหาในการดำเนินคดีต่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายย่อมเป็นข้อบกพร่องที่ทำให้การดำเนินต่อผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวสมควรที่จะมีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น เพราะความสามารถในการรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย แต่หากผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายไม่สามารถสื่อสารกับเจ้าพนักงานหรือศาลได้ การรับทราบข้อเท็จจริงที่ตรงกันระหว่างเจ้าพนักงานหรือศาลคงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้นปัญหาในการสื่อสารระหว่างเจ้าพนักงานหรือศาลกับผู้ถูกกล่าวหาทั้งในฐานะผู้ต้องหา หรือจำเลยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและสร้างความมั่นใจได้ว่า จะมีหลักประกันสิทธิที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิของตนอย่างสมบูรณ์

⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172

⁵ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม

4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม แม้ว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14⁶ จะให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในประเภทนี้ แต่ในปัจจุบันความพิการประเภทนี้เป็นเรื่องยากที่จะสามารถพิสูจน์ถึงความความสามารถในการดำเนินคดีได้ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา เพราะถึงแม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะมีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมก็ตาม แต่บทบัญญัติในปัจจุบันยังไม่ได้มีการแยกการดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่ยังมีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจข้อกล่าวหาได้ กับผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่ไม่สามารถรับรู้และเข้าใจการดำเนินคดีแก่ตนได้ถึงขั้นวิกลจริตไว้อย่างชัดเจน เพื่อที่จะสามารถนำบทบัญญัติมาใช้บังคับอย่างเหมาะสมและเป็นเหตุในการยกเว้นโทษคนพิการประเภทดังกล่าว และการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างแท้จริง

5. ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ จากคำนิยามของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการในประเภทนี้ จะเห็นได้ว่าบุคคลดังกล่าวมีความแตกต่างจากบุคคลธรรมดาเกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการทางสมอง ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับคนพิการทางด้านจิตใจหรือพฤติกรรม ซึ่งบทบัญญัติในปัจจุบันมิได้มีการบัญญัตินิยามของคำว่า “คนพิการ” ไว้ตามกฎหมายไว้อย่างชัดเจนคงมีเพียงคำนิยามทางการแพทย์ ดังนี้ผู้ศึกษามีความเห็นจากคำนิยามของคนพิการประเภทดังกล่าวตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2550 นั้นการรับรู้ทางด้านสติปัญญาของผู้พิการประเภทนี้เทียบเท่ากับเด็ก แต่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองและคุ้มครองเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเด็กที่ให้การรับรองไว้โดยเฉพาะ และบทบัญญัติในปัจจุบันยังไม่ได้มีการให้คำนิยามถึงคำว่า “วิกลจริต” ไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะสามารถทำการแยกว่าผู้ถูกกล่าวหาคนใดที่มีความพิการทางด้านสติปัญญาหรือการเรียนรู้ถึงขั้นวิกลจริต เพื่อให้สามารถนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาบังคับใช้ได้เหมาะสมเช่นเดียวกับคนพิการทางด้านจิตใจหรือพฤติกรรม

2.3 มาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล

จากปรัชญาพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ว่า “มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่

⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14

มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้” ข้อคิดคำนึงที่วาทะนี้แสดงให้เห็นว่าบรรดารัฐภาคีสมาชิกของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์ (พลเมือง) ได้มีสิทธิอย่างเต็มที่ในสิทธิขั้นต่ำและให้เกิดความเสมอภาคกันทุกคนเพราะเชื่อมั่นว่าหลักการพื้นฐานนี้จะสามารถทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุขกันถ้วนทั่วดังที่ปรากฏให้เห็นในคำปรารภของปฏิญญา⁷

หลักการดังกล่าวให้การยอมรับว่า “มนุษย์เท่าเทียมกัน” แต่แตกต่างกันตรงสถานะหรือบทบาทในสังคมเท่านั้น ตามแนวคิดเรื่องกฎธรรมชาติอันพัฒนาไปสู่สิทธิตามธรรมชาติว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่สถานะใดล้วนมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์หรือที่เรียกว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เสมอเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนแก่กันได้ ซึ่งการปฏิบัติต่อมนุษย์อย่างความเสมอภาคเท่าเทียมกันย่อมไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ แต่ในบางครั้งที่การปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันกับมนุษย์ ทุกคนอาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้น จนกลายเป็นความไม่เท่าเทียมกันได้ และสิ่งนี้เป็นเรื่องที่ต้องพึงระมัดระวังของการเรียกร้องความเสมอภาคของมนุษย์ เพราะแท้ที่จริงแล้วมนุษย์เท่าเทียมกันในทางกฎหมายเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมนุษย์ไม่เท่าเทียมกัน (Equal In Law But Not Equal In Fact) ทั้งนี้สิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย ได้แก่ สถานภาพของผู้ที่จะได้รับการปฏิบัติ กล่าวคือ ในสถานภาพที่เหมือนกันถ้าบุคคลนั้นได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคกันจึงจะถือว่าเป็นความเสมอภาคกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในเรื่องของการเลือกปฏิบัติ(Discrimination) จึงได้มีการให้คำนิยามของคำว่า “การเลือกปฏิบัติ” ในแต่ละที่มาดังนี้

Black's law Dictionary ได้ให้ความหมายกล่าวโดยสรุปของคำว่า “การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การปฏิบัติใด ๆ ต่อบุคคลหรือกลุ่มคนโดยไม่เท่าเทียมกันและไร้เหตุผล หรือการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือปฏิเสธที่จะปฏิบัติเนื่องจาก เชื้อชาติ อายุ สัญชาติ หรือศาสนา หรือการปฏิบัติที่แตกต่างเนื่องจากความชอบหรือไม่ชอบที่ปราศจากเหตุผลที่สามารถรับฟังได้⁸

⁷ “Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom , justice and peace in the world, ...”

⁸ Henry Campbell Black, Black's law Dictionary, (Boston: West Publishing, 1979), p. 420.

คำว่า“การเลือกปฏิบัติ” หมายความว่า การกีดกันหรือการให้สิทธิพิเศษ อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความเห็นทางการเมือง การแบ่งแยกเชื้อชาติหรือสังคมอันนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อความเสมอภาคในโอกาส⁹

คำว่า “Discrimination” หมายถึง การกีดกัน เลือกปฏิบัติต่อคนบางกลุ่มในทางที่ให้สิทธิน้อยกว่าคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางเผ่าพันธุ์ ภาษา หรือ ศาสนา การกีดกันเป็นเรื่องที่ถือปฏิบัติ ในสังคมต่าง ๆ มาช้านาน ในศตวรรษที่ 20 ภายหลังการเลือกปฏิบัติต่อชาวผิวอย่างโหดเหี้ยมของพวกนาซีเยอรมัน ประเทศประชาธิปไตยทั้งหลายได้ใช้ความพยายามที่จะขจัดปัญหานี้โดยกระบวนการปฏิรูปทางกฎหมายและศาล¹⁰

โดยสถานะของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น คนพิการย่อมมีสถานะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่แตกต่างกันไป แต่เนื่องจากความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป อันเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจดังที่แยกประเภทของคนพิการไว้ข้างต้น ฉะนั้นเมื่อคนพิการจำต้องเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การให้ความคุ้มครองคนพิการจึงเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันนำไปสู่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับคนพิการที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป ซึ่งคนพิการสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายสถานะดังนี้

1) ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหา

อันเป็นไปตามแนวความคิดทางอาชญาวิทยาของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ที่กล่าวถึงแนวความคิดที่ว่าผู้กระทำผิดมิใช่อาชญากรแต่เปรียบดังผู้ป่วยที่ต้องการบำบัด แก้ไข และฟื้นฟูให้กลับตัวเป็นคนดี โดยแนวความคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วกัน และให้ความคุ้มครองเพื่อให้การพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาเป็นไปอย่างยุติธรรม

2) ผู้เสียหาย

คนพิการที่เป็นผู้เสียหายนั้น ถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุคคลธรรมดา ในทางกลับกันอาจเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายรุนแรงกว่า อันเนื่องมาจากผู้เสียหายที่เป็นคนพิการไม่อาจสามารถแสดงข้อเท็จจริงได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งประเทศ

⁹ ชูลีรัตน์ ทองทิพย์, “สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของแรงงานตามมาตรฐานสากล,” วารสารแรงงานสัมพันธ์, ปีที่ 39 เล่ม 3, (ธันวาคม 2541): 25-26.

¹⁰ วิทยากร เชียงกุล, อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2543), น.69.

ไทยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไว้ทั้งการจัดหาล่ามภาษามือ หรือวิธีการอื่นเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างเหมาะสมดังที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 13 วรรคสาม

3) พยาน

ในคดีอาญา พยานบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการค้นหาความจริงในคดีอาญา หากคนพิการอยู่ในสถานะที่เป็นพยานในทางอาญาแล้วนั้น หากเป็นพยานที่เป็นประเด้นในคดีนั้น ฝ่ายที่อ้างคนพิการเป็นพยานนั้น ย่อมสามารถหาวิธีการเพื่อให้คนพิการสามารถแสดงข้อเท็จจริงได้ อีกทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสาม ก็ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองพยานที่เป็นคนพิการไว้อย่างเหมาะสม เช่นกัน

โดยผู้ศึกษาจะศึกษาถึงผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการ กล่าวคือ ในสถานะของผู้ต้องหาและจำเลยที่ควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้มีความพยายามวางแนวทางห้ามบรรดารัฐต่าง ๆ เลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อพลเมืองรวมไปถึงคนพิการในความตกลงระหว่างประเทศดังต่อไปนี้

2.3.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948

กล่าวได้ว่าปฏิญญาสากลนั้นคือความร่วมมืออันเป็นมาตรฐานร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่บรรดารัฐสมาชิกทั้งหลายต่างได้ให้ปฏิญาณโดยการร่วมมือกับสหประชาชาติในการส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อสร้างความเท่าเทียมแห่งสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์แต่ละคนให้มีความเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่งคนใดโดยไม่เป็นธรรมนั้นถือได้ว่าเป็นการลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง จึงได้วางกติกาสากลเพื่อเป็นแนวทางในการขจัดหรือเยี่ยวยาปัญหาดังกล่าวทั้งในเรื่องของการแยกความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง เชื้อชาติ และสถานะต่าง ๆ เป็นต้น¹¹ โดย “ทุก ๆ คนต่างเสมอภาคในกฎหมายและชอบที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

¹¹ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อบทที่ 2 วรรค 1 “บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประดาที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกถึงความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือ ทางอื่นใด ชาติ หรือ สังคมอันเป็นที่มาดั้งเดิม กำเนิด หรือ สถานะอื่นใด”

อย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และต่อการยุยงส่งเสริมให้เกิดการเลือกปฏิบัติเช่นนั้น”

ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอยกข้อบทในปฏิญญาสากลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 (1) ทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยปราศจากความแตกต่างในเรื่องใด ๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือ ทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือ สถานะอื่น ๆ

(2) อนึ่ง จะไม่มีความแตกต่างใด ๆ ตามมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางการเมือง การศาล หรือทางการเมืองระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนั้นจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใดๆ ทั้งสิ้น

ข้อ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับหรือนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกหนทุกแห่ง

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญาและจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

2.3.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิก เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 โดยไม่มีการตั้งข้อสงวนแต่ประการใด ซึ่งได้ให้การรับรอง ในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมของพลเมืองของตน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ และบรรดารัฐภาคีควรจะต้องมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล (The law shall prohibit any discrimination) เพื่อเป็นหลักประกันให้กับพลเมืองว่าบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อบุคคล ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในชีวิต (ข้อบทที่ 6), สิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน (ข้อบทที่ 9) สิทธิของผู้ถูกลิดรอนเสรีภาพที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมนุษยธรรมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ข้อบทที่ 10), สิทธิในกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา (ข้อบทที่ 14) นอกจากนี้ตามข้อบทที่ 26 ยังได้บัญญัติให้บรรดารัฐภาคีทุกรัฐต้องให้หลักประกันแก่พลเมืองในเขตแดนของตนให้ได้รับความคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นในกรณีการออกกฎหมายภายในใด ๆ ของรัฐห้ามมีสาระสำคัญอันมีลักษณะเป็นการ

เลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคล อีกทั้งรัฐภาคีควรจะมีมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการเลือกปฏิบัติใด ๆ เพื่อเป็นหลักประกันดังกล่าวด้วย ดังข้อบทดังต่อไปนี้

ข้อ 2

1. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตน และภายใต้อำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับแล้วในกติกาฉบับนี้ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าชนชาติใด ๆ เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

2. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดในขณะนี้ รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างสอดคล้องกับกระบวนการทางรัฐธรรมนูญ และบทบัญญัติแห่งกติกาฉบับนี้ เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดอันจำเป็นแก่การให้ได้สมดังสิทธิตามที่ยอมรับไว้ในกติกาฉบับนี้

3. ภาคีรัฐแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะ

(ก) ให้ความมั่นใจว่า บุคคลใดก็ตามที่สิทธิหรือเสรีภาพของตนอันยอมรับแล้ว ณ ที่นี้ ถูกล่วงละเมิด ย่อมมีทางบำบัดแก้ไขอย่างเป็นผลจริงจัง แม้ถึงว่าการล่วงละเมิด จะเกิดจากบุคคลผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ก็ตาม...

ข้อ 6

1. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ

ข้อ 10

1. บุคคลทั้งหลายที่ถูกไล่ออนเสรีภาพ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

2. (ก) เว้นแต่ในสถานการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาว่ากระทำผิดต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษ และพึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมแก่สถานะ อันมิใช่ผู้ต้องโทษ

ข้อ 26

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้พึงมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และให้หลักประกันคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีผลจริงจังเพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่น ๆ เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

ซึ่งบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่องค์การสหประชาชาติได้ให้การรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.4 บทบาทของรัฐในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการตามกฎหมายไทย

การดำเนินคดีอาญานั้น เริ่มจากการที่ผู้เสียหายแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจโดยกล่าวหาว่ามีผู้กระทำความผิดและการกระทำนั้นทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งการกล่าวหาที่ผู้เสียหายมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจรับแจ้งเหตุแล้วจะสืบสวนและสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานจัดทำเป็นสำนวนคดี โดยเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและพยานหลักฐาน , ยึดวัตถุพยานไว้เป็นหลักฐาน, ควบคุมตัวและสอบสวนผู้ต้องหาไว้สอบสวนเป็นหลักฐานและให้ประกันตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จจะทำการสรุปสำนวนการสอบสวนเพื่อทำความเห็นทางใดทางหนึ่ง คือ เห็นควรดการสอบสวน กรณีไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด หากเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป หรือหากเห็นควรสั่งไม่ฟ้องจะส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการต่อไป ส่วนตัวผู้ต้องหาหากอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราวได้ หากอยู่ในความควบคุมของศาล พนักงานสอบสวนอาจขอหรือให้พนักงานอัยการขอศาลให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา กรณีที่พนักงานอัยการไม่เห็นด้วยกับความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องของพนักงานสอบสวนก็จะสั่งให้ฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป และทำให้ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในสถานะจำเลย และดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยองค์กรศาลต่อไป แต่หากพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องจะออกคำสั่งไม่ฟ้องและถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ ก็ยื่นคำร้องต่อศาลขอปล่อยตัวผู้ต้องหา ถ้าผู้ต้องหาประกันตัวก็จะปล่อยตัวและคืนหลักทรัพย์ในการประกันตัวขึ้นพนักงานอัยการให้แก่นายประกันไป ขั้นตอนดังกล่าวเป็นกระบวนการของรัฐในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในชั้นสอบสวน โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการบังคับเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษภายใต้การคุ้มครองสิทธิผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ซึ่งบทบาทของรัฐในการการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการนั้น อาจส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายหรือจิตใจของคนพิการในแต่ละ

ประเภท เมื่อการดำเนินคดีแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสภาพร่างกายหรือจิตใจที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาสมควรที่จะได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีของเขาเหล่านั้น เท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาด้วย ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญเพื่อคนพิการในแต่ละประเภทจะสามารถเข้าใจข้อกล่าวหาและสามารถต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่ากฎหมายไทยจะให้รับรองและคุ้มครองในเรื่องของความเท่าเทียมกันก็ตาม แต่ความเป็นจริงแล้วการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น รัฐควรมีบทบัญญัติเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาและไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทยนั้น ประเทศไทยนั้นถือได้ว่าการพัฒนาจากในอดีตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสร้างความสะดวกเพื่อลดความแตกต่างของทุกคนในสังคม แต่หากพิจารณาในส่วนของการคุ้มครองของสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว การคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในประเภทต่างๆ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ผู้พิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ผู้พิการทางการมองเห็น หรือผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองที่มีลักษณะของการให้ความคุ้มครองอย่างเป็นพิเศษ คงมีเพียงในส่วนของบทบัญญัติที่มีลักษณะทั่วไปเท่านั้น คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ,ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

2.4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

วรรคสี่ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา 30 วรคสาม ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 39 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคณะ และ การได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6)ผู้พิการหรือทพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนิน กระบวนพิจารณาอย่างเหมาะสม.....

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณา ที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือการได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับการช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยชั่วคราวฯ

มาตรา 54 บุคคลซึ่งพิการหรือทพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

2.4.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 13 การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความ จำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือต้อง แปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือ สามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อ ความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่าม ภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบาน

หรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลสั่งจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักแก่ล่ามที่จัดหาให้ตามมาตรา นี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

มาตรา 14 ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้นเสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลงดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้

จากบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ทุกประเภท ดังนี้ผู้เขียนจะขอนำไปสู่การศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักสากลในบทถัดไป เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างสมบูรณ์